

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

หากจะพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ในหลาย ๆ สิ่ง ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์และสังคมแล้ว จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมายและมีคุณค่า ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานใหม่มนุษย์ในสังคมรู้จักและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ใค้อย่างรอบคอบและลึกซึ้ง โดยถือว่าอดีตเป็นบทเรียนของปัจจุบันและอนาคต (นาฏวิภา ชลิตานนท์ ๒๕๒๖: ๘) มนุษย์ในทุกสังคมมีประวัติศาสตร์ของตนเอง และประวัติศาสตร์เหล่านั้นก็ได้มีการบันทึกไว้ด้วยวิธีการต่าง ๆ กล่าวคือเป็นการบอกเล่าด้วยปากคำสืบต่อกันมา การจารึกไว้เป็นหลักฐานบนแผ่นหิน แผ่นโลหะ และการบันทึกลงบนแผ่นกระดาษ (ชาตวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ ๒๕๑๘: (๑))

สังคมไทยนั้นก็มีประวัติศาสตร์ของตนเองซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมของมนุษยชาติ สังคมไทยในสมัยโบราณมีผู้ที่ได้จดบันทึกเรื่องราวของความเปลี่ยนแปลงของสังคมไว้ในรูปต่าง ๆ กัน ทั้งที่เป็นในรูปของตำนาน พงศาวดาร จดหมายเหตุ จารึก ฯลฯ (ชาตวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ ๒๕๑๘: (๑)) การบันทึกเรื่องราวในอดีตจึงกล่าวได้ว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในฐานะเป็นเอกสารชั้นต้นที่ไ้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของไทย โดยทั่วไป นักประวัติศาสตร์ใช้หลักฐานเอกสารจากจารึก ตำนาน พงศาวดาร คำให้การ จดหมายเหตุ ไทร จดหมายเหตุของชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำเนียบนามต่าง ๆ ฯลฯ เท่าที่ผ่าน มาในอดีตงานเขียนประวัติศาสตร์เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ และบุคคลในราชสำนัก ทั้งนี้เนื่อง จากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีการศึกษามากที่สุด ดังนั้น ลักษณะของงานประวัติศาสตร์จึงปรากฏออกมาในรูปของตำนานและพงศาวดารและเป็นงานเกี่ยวกับศาสนา และราชวงศ์เป็นส่วนใหญ่ (ชาตวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ ๒๕๑๘: ๑) ในการค้นคว้าหรือ การวิจัยทางประวัติศาสตร์นั้น นักประวัติศาสตร์ได้ใช้หลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ในฐานะที่เป็น

เอกสารชั้นต้น ปัจจุบันหลักฐานต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้มีการรวบรวมและจัดพิมพ์เผยแพร่ เช่น ประชุมศิลาจารึก เริ่มพิมพ์ครั้งแรก ภาคที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ และพิมพ์ครั้งสุดท้าย คือ ภาคที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ประชุมพงศาวดาร เริ่มพิมพ์ภาคที่ ๑ เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ปัจจุบันองค์การคำของคุรุสภาได้รวบรวมและจัดพิมพ์ใหม่ตั้งแต่ภาคที่ ๑ จนถึงภาคที่ ๔๐ ในบรรดาหนังสือที่เป็นประโยชน์สำหรับค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทย หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร เป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะได้รวบรวมเรื่องเก่า ๆ ที่มีสาระและคำอธิบายของผู้มีความรู้ในวิชาดังกล่าวไว้โดยละเอียดตลอดจนลัทธิธรรมเนียมที่ควรรู้ และน่าสนใจรวมอยู่ด้วยเป็นอันมาก (ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๖, ๒๔๐๗: ไม่มีเลขหน้า) นับเป็นการรวบรวมเอกสารประเภทพงศาวดาร ทำนานจดหมายเหตุ (ทั้งของไทยและต่างประเทศ) ไว้เป็นจำนวนมากที่สุด จึงจัดถือว่าเป็นหนังสือชุดที่สำคัญที่สุดชุดหนึ่ง (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ ๒๕๑๕: ๑๗, ๕๖) ดังนั้น จึงควรที่จะได้มีการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือชุดนี้ เพื่อที่จะได้ทราบว่ามีเนื้อหา คำนใดบ้างและในแต่ละคำนั้นมีปริมาณเนื้อหาเล็กน้อยเพียงใด รวมทั้งแหล่งอ้างอิงของเนื้อหา ในหนังสือชุดนี้ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา จัดว่าเป็นงานวิจัยประเภทการวิเคราะห์เอกสาร (Document analysis) ซึ่งประกอบด้วยงานวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือทางด้านประวัติศาสตร์โดยตรง นั้น ปรากฏว่าไม่พบ มีเพียงงานวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือเด็ก ในที่นี้จะขอเสนอผลงานวิจัยซึ่งเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือก้นต่าง ๆ และงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ดังนี้

๑. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือก้นต่าง ๆ แยกออกเป็น

๒ ประเภท คือ

๑.๑ การวิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือหลายรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในประเภทนี้มีผลงานวิจัยของ บุญเรือง เนียมหอม กาญจนา อัจจงค์ กฤษณา ผดชิววัน Bingham และ Kiah

บุญเรือง เนียมหอม (๒๕๑๔) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมือง ที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ ถึงวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๘" เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จำนวน ๔๔ เล่ม เพื่อศึกษาแนวโน้มของความคิดเห็นทางด้านการเมือง หลังวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ ซึ่งพิมพ์ออกมาในรูปแบบหนังสือ ผลจากการวิจัยโดยเปรียบเทียบแนวโน้มของความคิดเห็นทางด้านการเมืองของหนังสือ ซึ่งแบ่งตามประเภทของผู้จัดพิมพ์ พบว่า หนังสือที่มีผู้แต่งเป็นนักวิชาการมีเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตยมากที่สุด หนังสือที่มีผู้แต่งไม่ใช่ นักวิชาการมีเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์มากที่สุด และหนังสือแปลมีเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์มากที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบแนวโน้มของความคิดเห็น จากลักษณะเนื้อหาและ จุดประสงค์ของหนังสือทั้งหมด ๔๔ เล่ม พบว่า หนังสือจำนวน ๔๑ เล่ม คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๖๒ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ และวิเคราะห์วิจารณ์ระบบสังคมตามแนวปรัชญาของ คาร์ล มาร์กซ หนังสือจำนวน ๒๗ เล่ม หรือร้อยละ ๖๑.๓๖ มีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ลัทธิประชาธิปไตย พร้อมกับวิเคราะห์ปัญหาการเมืองของไทย หนังสือจำนวน ๑๔ เล่ม หรือ ร้อยละ ๖.๑๘ มีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่สนับสนุนลัทธิสังคมนิยม และหนังสือที่มีจุดประสงค์ เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น มีเพียง ๖ เล่ม คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๘

ส่วนงานวิจัยของ กาญจนา อัจจงค์ (๒๕๒๒) เรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือท่องเที่ยวเมืองไทย" ผู้วิจัยได้แบ่งหนังสือท่องเที่ยวเมืองไทย ออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มหนังสือท่องเที่ยวทุกจังหวัด กลุ่มหนังสือท่องเที่ยวตั้งแต่สองจังหวัดขึ้นไป กลุ่มหนังสือท่องเที่ยวเฉพาะจังหวัดเดียว และกลุ่มหนังสือท่องเที่ยวเฉพาะสถานที่ ผลการวิจัยจากการเปรียบเทียบเนื้อหาหนังสือทั้ง ๔ กลุ่ม จำนวนทั้งหมด ๑๓๕ เล่ม พบว่า หนังสือท่องเที่ยวทุกเล่มเน้นเนื้อหาค่านิยมศาสตร์ในเรื่องที่คั่งมากกว่าเรื่องอื่น ๆ รองลงมาได้แก่ เนื้อหาสถานที่น่าสนใจ ส่วนเนื้อหาทางค่านิยมโบราณคดี วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ มีอยู่ในระดับปานกลาง และหัวข้อเนื้อหาที่หนังสือทุกกลุ่มกล่าวถึงน้อย ได้แก่ เรื่องข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยว และสินค้าพื้นเมือง สำหรับทางค่านิยม แผนที่ และแผนผังประกอบเรื่องพบว่า หนังสือส่วนใหญ่ ๑๒๖ เล่ม

คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗๕ ของหนังสือทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์ที่มีภาพประกอบ ส่วนแผนที่และแผนผังมีอยู่น้อยมาก

นอกจากนี้ งานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือสำหรับเด็ก อายุตั้งแต่ ๖ - ๑๒ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๕" โดย กฤษณา อดิวิวัน (๒๔๖๕) นั้น เป็นการสำรวจหนังสือสำหรับเด็ก อายุ ๖ - ๑๒ ปี ที่มีในหนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ หรือสารคดี ที่พิมพ์ขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ จำนวน ๑๗๔ เล่ม โดยศึกษาสภาพทั่วไปของหนังสือสำหรับเด็กเหล่านี้ และวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือดังกล่าวว่ามีส่วนที่จะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการด้านสังคม จิตใจ และความคิด หรือสติปัญญาของเด็กในค่านิยมใด และมากน้อยเพียงใด โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากหัวข้อ ๒๔ หัวข้อ ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า หนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่มีคุณภาพในการจัดทำภาพประกอบ การใช้ภาษา และเนื้อหาอยู่ในระดับดี ลักษณะรูปเล่มอยู่ในระดับใช้ได้ หนังสือส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่จะเสริมสร้างพัฒนาการด้านสังคมและจิตใจเกี่ยวกับความรักในครอบครัว ความกล้าหาญ ความอดทน ความเมตตาากรุณา และมีเนื้อหาที่จะเสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญาในด้านความมีไหวพริบไหวและจินตนาการ แต่มีหนังสือจำนวนน้อยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความประหยัด ความตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย และความรู้ทางศิลปะ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาหนังสือสำหรับเด็กทั้ง ๑๗๔ เล่มแล้ว จะเห็นว่า หนังสือแต่ละเล่มแสดงคุณค่าทางสังคม ให้ความรู้ ความคิด ในด้านต่าง ๆ กัน โดยไม่มีหนังสือเล่มใดที่ครอบคลุมเนื้อหาที่ควรมีครบทุกหัวข้อ

สำหรับงานวิจัยของบิงแฮม และคิอา เป็นการศึกษาถึงลักษณะและพฤติกรรมที่เป็น การแสดงออกในด้านต่าง ๆ ของคนอเมริกันนิโกรจากหนังสือภาพสำหรับเด็กและนวนิยาย กล่าวคือ บิงแฮม (Bingham) (๑๙๗๔: ๑๗๖) ได้วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงออก ของลักษณะตัวละครที่เป็นนิโกร ในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ตีพิมพ์ในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๓๐ - ค.ศ. ๑๙๖๕ ทั้งนี้ เพื่อต้องการจะศึกษาให้เห็นแน่ชัดถึงลักษณะของคนอเมริกันนิโกรที่ปรากฏใน หนังสือภาพสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับความเห็นชอบจากบรรณารักษ์ ครู และผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านหนังสือสำหรับเด็ก จำนวน ๔๑ เล่ม ผลจากการวิจัยพบว่าตัวละครที่เป็นคนอเมริกัน นิโกรนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากคนผิวขาว ทั้งในด้านสีผิว ผม จมูก ตา และโครงสร้างอื่น ๆ ทางร่างกายรวมทั้งได้แสดงให้เห็นถึงสภาวะความยากจนของคนเหล่านั้นด้วย โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในระยะแรกระหว่าง ค.ศ. ๑๙๓๐ - ค.ศ. ๑๙๔๔ และ ค.ศ. ๑๙๔๔ - ค.ศ. ๑๙๕๔ นั้น บทบาทด้านการทำงานของคณินิกรมีมากกว่าคนผิวขาว นอกจากนี้คิอา (Kiah) (๑๙๗๗ ๗๓๕ - A) ได้เสนอผลงานวิจัยซึ่งเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือนวนิยายร่วมสมัยประเภทสมจริงเกี่ยวกับคนผิวดำในสหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาว่าเนื้อหาของหนังสือนั้นได้ชี้ให้เห็นลักษณะที่เด่นชัดของการมีประสบการณ์ร่วมกันของคนผิวดำหรือไม่และอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งของเด็กผิวดำที่มีอายุระหว่าง ๑๒ - ๑๕ ปีที่อยู่ในสหรัฐฯ ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาจากนวนิยายจำนวน ๓๕ เรื่อง จากจำนวนหนังสือ ๒๕ เล่ม ซึ่งพิมพ์ในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๖๔ - ค.ศ. ๑๙๗๕ หนังสือเหล่านี้รวมเรื่องที่มีคนผิวดำเป็นตัวละคร เอกรวมทั้งเป็นหนังสือที่ได้รับรางวัล หรือผู้เขียนเคยได้รับรางวัลในการเขียนหนังสือเกี่ยวกับคนผิวดำก่อน ค.ศ. ๑๙๖๔ ก็ได้ ผลจากการวิจัยพบว่า เนื้อเรื่องส่วนใหญ่มีผลกระทบต่อการรับรู้ ซึ่งคนทั่วไปจะรับรู้มากกว่าจะแสดงให้เห็นถึงการมีประสบการณ์ร่วมกันของคนผิวดำ นอกจากนี้เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมของคนผิวดำนั้น มีผลกระทบด้านพฤติกรรมเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นคนผิวดำเท่านั้นมิได้มีผลต่อกลุ่มคนผิวดำโดยทั่วไป ดังนั้น จึงเป็นอันสรุปผลจากการวิจัยนี้ได้ว่า เนื้อเรื่องทั้งหมดนั้นไม่ได้แสดงให้เห็นชัดถึงการมีประสบการณ์ร่วมกันเฉพาะในกลุ่มคนผิวดำเท่านั้นแต่รวมถึงบุคคลทั่วไปด้วย

๑.๒ การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือที่เป็นหนังสือรายการเดี่ยวและเป็นหนังสือชุด
 มังงาวิจัยของเพ็ญพิมล เขียวนาวัน และจินตนา เอกกคคาจิต

เพ็ญพิมล เขียวนาวัน (๒๕๒๑) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหา "ศาสนสมเด็จ" เพื่อใช้อ้างอิงและประกอบการวิจัย" ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือ ศาสนสมเด็จ ฉบับที่จัดพิมพ์โดยองค์การการค้าของคุรุสภา พ.ศ. ๒๕๐๔ ผลจากการวิจัยพบว่า ศาสนสมเด็จ มีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมทั้ง ๑๐ หมวด ของระบบแผนการจัดหมู่ทัศนียมของคิวอี้ ซึ่งมีเนื้อหามากน้อยตามลำดับดังนี้ คือ ศิลปกรรม วิจิตรศิลป์ มีร้อยละ ๑๔.๐๔ ภาษาศาสตร์ ร้อยละ ๑๗.๗๔ ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ร้อยละ ๑๗.๕๗ สังคมศาสตร์ ร้อยละ ๑๔.๖๔ สารวิทยา ร้อยละ ๑๓.๕๔ ศาสนา ร้อยละ ๖.๕๗ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ ร้อยละ ๕.๑๑ วรรณคดี ร้อยละ ๒.๓๔ และปรัชญา ร้อยละ ๐.๓๓ นอกจากนี้เนื้อหาของ

สาส์นสมเด็จ ยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพระประวัติและผลงานของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ความสนพระทัยและความเชี่ยวชาญของสมเด็จทั้งสองพระองค์เป็นสิ่งที่กำหนดขอบเขตและรายละเอียดเนื้อหาของ สาส์นสมเด็จ โดยตลอดและเนื้อหาของหนังสือเรื่องนี้มีความที่ว่ตรงและเชื่อถือได้ เพราะนอกจากจะถือได้ว่าเป็นผลงานที่เขียนขึ้นด้วยความรู้และความเชี่ยวชาญของนักปราชญ์ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาโดยตรงแล้ว ยังอ้างอิงเอกสารและบุคคลต่าง ๆ ที่เชื่อถือได้ประกอบเนื้อหา โดยตลอดอีกด้วย

ใน พ.ศ. ๒๔๒๔ จินตนา เอกกคคาจิต ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือ เรื่อง สิ้นความหลัง ของพระยาอนุমানราชชน เพื่อการบริการเอกสารสนเทศ" โดยแยกเนื้อหาในหนังสือชุดนี้ออกตามสาขาวิชา ผลการวิจัยพบว่า เป็นหนังสือที่ให้เนื้อหาสาระครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างกว้างขวางทั้งค่านิยมมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะเนื้อหาทางสาขาวิชาสังคมศาสตร์มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๖๔ ของเนื้อหาทั้งหมด รองลงมาได้แก่ สาขาวิชามนุษยศาสตร์ มีเนื้อหาร้อยละ ๓๒.๑๔ ส่วนสาขาวิทยาศาสตร์มีเนื้อหาน้อยที่สุด เพียงร้อยละ ๑๐.๒๒ ของเนื้อหาทั้งหมด

๒. งานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมีบางส่วนที่กล่าวถึงเรื่อง พงสาวดาร คือ งานวิจัยของ มนวิภา ไชยพันธุ์ (๒๕๑๔) และนาฏวิภา ชิตานนท์ (๒๕๒๒) โดย มนวิภา ไชยพันธุ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทย" เป็นการสำรวจและประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทยที่กล่าวถึงเหตุการณ์ของชนชาติไทย ตั้งแต่ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นเรื่องของอาณาจักรอานนา สุโขทัย และเหตุการณ์ในสมัยแรกของอาณาจักรอยุธยา โดยทำการวิจัยเฉพาะเอกสารเรื่องสำคัญที่เป็นภาษาไทยและเป็นเอกสารที่มีการจัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว ได้แก่เอกสารประเภทจารึก และเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปหนังสือ เช่น พงสาวดาร คำานาน กฎหมายเก่า คำให้การ จดหมายเหตุ เป็นต้น ในส่วนที่กล่าวถึงเอกสารประเภทพงสาวดารนั้น ผู้วิจัยได้ประเมินค่าเนื้อหาของเอกสารประเภทพงสาวดาร ๔ ประเภท คือ พงสาวดารพื้นเมือง พงสาวดารความเก่า พงสาวดารความใหม่ และพงสาวดารของชาวต่างประเทศ ในเอกสาร

เหล่านี้ผู้วิจัยได้นำเอาเนื้อความบางตอนในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร มาประเมินคุณค่า โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ด้วย โดยใช้เนื้อความใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑ ภาคที่ ๒ ภาคที่ ๑๐ ภาคที่ ๒๑ และภาคที่ ๒๒ ซึ่งมีขอบเขตเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในกาวิจัย จากการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารทั้งหมด สรุปได้ว่า ลักษณะการผลิตเอกสารทางประวัติศาสตร์ มี ๓ ลักษณะ คือ ๑) โดยการจัดจำและบอกเล่าสืบต่อกันมาแล้วบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง ๒) บันทึกขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับระยะเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง รวมทั้งการคัดลอกจากเอกสารซึ่งคนรุ่นเก่าได้บันทึกไว้ แล้วผู้คัดลอกจึงบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยของตนเพิ่มเติมเข้าไปเป็นเรื่องติดต่อกันมา ๓) โดยการรวบรวมความจากเอกสารหลายฉบับที่เป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยก่อน ๆ แล้วนำมาเรียบเรียงให้เป็นเรื่องเดียวกัน ลักษณะการผลิตเอกสารดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ผู้วิจัยพบว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทยในสมัยเริ่มแรกไม่ว่าจะเป็นจารึก พงศาวดาร หรือเอกสารประเภทอื่นใดก็ตามจะมีการเรียบเรียงอยู่ใน ๓ ลักษณะดังกล่าวปะปนกันอยู่มากน้อยแตกต่างกันออกไป

ส่วนงานวิจัยของ นาฏวิภา ชลิตานนท์ ทำการวิจัย เรื่อง "วิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยโบราณ จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" ซึ่งเป็นการศึกษาแนวทางของงานเขียนทางประวัติศาสตร์ไทย และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่องานเขียนทางประวัติศาสตร์ไทย รวมทั้งค่านิยมและสำนักทางประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์แต่ละสมัย เพื่อให้เข้าใจถึงความต่อเนื่องและวิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทยในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษางานเขียนทางประวัติศาสตร์ไทย ๓ ประเภท คือ จารึก คำานาน และพงศาวดาร จากข้อมูลที่เป็นหลักฐานประเภทเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิประกอบกัน โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นเอกสารปฐมภูมินั้นจะศึกษาเฉพาะเอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว เช่น วรรณคดีร่วมสมัย ประชุมพงศาวดาร ในภาคต่าง ๆ ฯลฯ สำหรับ ประชุมพงศาวดาร ที่นำมาเป็นข้อมูลในการวิจัย มีจำนวนทั้งหมด ๕๔ ภาค และในส่วนที่ว่าด้วยการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดาร ผู้วิจัยได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์เนื้อหา พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ไว้ด้วย จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยสรุปได้ว่า การเขียนประวัติศาสตร์ไทยประเภทจารึก คำานาน และพงศาวดาร มีแนวความคิดและวิธีการที่แตกต่างกันเฉพาะแบบตามเนื้อหาวัตถุประสงค์ของการเขียน และเอกลักษณ์ของผู้นบันทึกภายใต้เงื่อนไขของกาลเวลาและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งแม้ว่าสภาวะแวดล้อมทางประวัติศาสตร์จะทำให้แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์ไทยแตกต่างกัน แต่ความสืบเนื่องของงานเขียนทางประวัติศาสตร์ไทยในจารึก คำานาน และพงศาวดารยังพอมิ

อยู่ คือ ความสืบเนื่องของวัฒนธรรมเก่าซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยและเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจวิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามยังมีสิ่งพิมพ์ที่มีในงานวิจัย แต่มีความเกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ คือ หนังสือเรื่อง ประชุมพงสาวดาร บรรณนิทัศน์ และครรชนิทัศน์เรื่อง โดย ไชยบุศย์ มิลินทะเล และคนอื่น ๆ (๒๕๒๐) ซึ่งมีเนื้อหาที่ให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์ของหนังสือชุด ประชุมพงสาวดาร ฉบับที่จัดพิมพ์โดยองค์การค้าของคุรุสภา ตั้งแต่ภาคที่ ๑ ถึงภาคที่ ๔๐ และไ้รวมภาคที่ ๔๑ ฉบับที่พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว. ทองเถา ทองแถม ไ้ด้วย รวมทั้งมีดัชนีเรื่อง และชื่อเรื่องช่วยค้น นับว่าเป็นคู่มือที่อ่านวยประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าได้ก็พอสมควร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หนังสือชุด ประชุมพงสาวดาร อย่างละเอียด ว่ามีเนื้อหาในเรื่องใด ปริมาณมากน้อยเพียงใด ตามเกณฑ์เนื้อหาที่ตั้งไว้
๒. เพื่อศึกษาแหล่งอ้างอิงที่ปรากฏในหนังสือชุด ประชุมพงสาวดาร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาหนังสือชุด ประชุมพงสาวดาร ฉบับที่จัดพิมพ์โดยองค์การค้าของคุรุสภา พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๓ ตั้งแต่ภาคที่หนึ่ง ถึงภาคที่ ๔๐ รวมจำนวนหนังสือที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด ๔๐ เล่ม

แนวเหตุผลที่สำคัญ

หนังสือชุด ประชุมพงสาวดาร นี้ นับเป็นหนังสือที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของไทย รวมทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเชิงสืบประวัติทางค่านิยม วัฒนธรรม รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหนังสือที่ไ้รวบรวมเรื่องพงสาวดาร เกียรติคุณสำคัญต่าง ๆ หลายเรื่อง และไ้จัดพิมพ์ไ้ด้วยกันเป็นภาค บางภาคแบ่งออกเป็นตอน ๆ แต่ละภาคมีเรื่องราวจบบริบูรณ์ อย่างไรก็ตามหนังสือชุด ประชุมพงสาวดาร นี้ ส่วนมากจัดพิมพ์แยก

ออกเป็นแต่ละภาคลงในหนังสืออนุสรณ์งานศพต่าง ๆ ทั้งนี้แล้วแต่ความประสงค์ของเจ้าของงานว่าต้องการจะพิมพ์ภาคใด จึงทำให้เนื้อหาในภาคต่าง ๆ ของหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร กระจุกกระจายออกไป ดังนั้น องค์การค้าของคุรุสภา และสำนักพิมพ์ก้าวหน้าจึงไต่รวบรวม และจัดพิมพ์หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร นี้ ออกมาเป็นภาคเช่นเดียวกัน แต่ลักษณะรูปเล่ม และขนาดแตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละเล่มมีเนื้อหาและจำนวนภาคไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตาม หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ฉบับที่จัดพิมพ์โดยองค์การค้าของคุรุสภานั้นมีใช้กันอย่างแพร่หลาย ในห้องสมุดต่าง ๆ มากกว่าฉบับของสำนักพิมพ์ก้าวหน้า ในการรวบรวมและจัดพิมพ์ขององค์การค้าคุรุสภานี้ ได้เริ่มพิมพ์ตั้งแต่ภาคที่หนึ่งจนถึงภาคที่ ๔๐ รวมเป็นหนังสือทั้งหมด ๔๐ เล่ม โดยเริ่มพิมพ์ภาคที่หนึ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๖ และภาคที่ ๔๐ ในพ.ศ. ๒๔๙๑ ถ้าหากจะพิจารณาถึงเนื้อหาของหนังสือชุดนี้ในแต่ละภาคแล้ว จะเห็นได้ว่ามีเนื้อหาเรื่องต่าง ๆ คละเคล้ากันไปและได้มีการรวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลหลายประเภท เช่น จารึก สมุดไทย จดหมายเหตุทั้งของไทยและของต่างประเทศ เป็นต้น ในฐานะที่ผู้วิจัยทำงานอยู่ในห้องสมุดสำนักราชเลขาธิการ ซึ่งมีงานหลักด้านหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ และได้ใช้หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร เป็นเอกสารอ้างอิงเพื่อประกอบการค้นคว้าวิจัยอยู่เป็นประจำนั้นมีความเห็นว่า ยังไม่สามารถที่จะเข้าถึงเนื้อหาของหนังสือชุดนี้ไต่มากนัก ดังนั้น จึงควรที่จะได้มีการศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร นี้ ให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่ามีเนื้อหาในค่านใบบ้าง และศึกษาแหล่งอ้างอิงของเนื้อหาดังกล่าวว่า ไต่รวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลประเภทใด ทั้งนี้การวิจัยดังกล่าวนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่องานค้นคว้าวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี การเมืองการปกครองของไทยและในวิชาการด้านอื่น ๆ แล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์สำหรับใช้เป็นแนวทางในการให้บริการสนเทศอีกด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และการจัดทำหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร จากหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
๒. สร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือชุดนี้ โดยการศึกษาจากหัวเรื่องและคู่มือระบบการจัดหมู่หนังสือของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน และระบบการจัดหมู่ทศนิยมของคิวอี้ ในหมวดที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร และสำรวจเนื้อหาของหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ทอสังเขปมาประกอบเพื่อกำหนดหัวข้อเนื้อหาขึ้น และนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา

ทรวจแก้ไข จากนั้นนำตารางวิเคราะห์ที่มาแก้ไขปรับปรุง และใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหา หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ต่อไป

๑. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ฉบับที่จัดพิมพ์โดยองค์การการค้าของคุรุสภา จำนวน ๕๐ เล่ม อย่างละเอียด แล้ววิเคราะห์เนื้อหาหนังสือแต่ละเล่มตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นลงในตารางวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดเนื้อหาองตามหัวข้อที่กำหนดตามจำนวนครั้งที่ปรากฏ และใช้วิธีที่ครอบงำคะแนนองในตารางวิเคราะห์ รวมรอยคะแนนเป็นความถี่ แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละของความถี่ของหัวข้อเนื้อหาในแต่ละหัวข้อ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาเป็นบทความกึ่งตาราง

๔. สำหรับการศึกษาประเภทของแหล่งอ้างอิง ได้กำหนดประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ขึ้น โดยพิจารณาจากที่ได้มีผู้กำหนดไว้และนำมาใช้ในการจำแนกประเภทของแหล่งอ้างอิงที่ใช้ในการเรียบเรียงเนื้อหาของหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ทั้ง ๕๐ ภาคนี้ โดยการหาค่าร้อยละ

๕. สรุปผลและรายงานการวิจัย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึงขอบเขตและหัวข้อของเนื้อหาในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ว่า มีเนื้อหาในเรื่องใดบ้างและมีปริมาณมากน้อยเท่าใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักประวัติศาสตร์โบราณคดี และผู้ศึกษาค้นคว้าทั่วไปในการศึกษาค้นคว้าอ้างอิงและประกอบารวิจัย

๒. ทำให้ทราบถึงลักษณะของแหล่งอ้างอิงที่ปรากฏในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร

๓. บรรณารักษ์สามารถใช้เป็นแนวทางในการให้บริการสนเทศแก่นักวิจัยได้

คำนิยามที่ใช้ในงานวิจัย

หนังสือชุดประชุมพงศาวดาร คือ หนังสือที่รวบรวมเรื่องราว และเหตุการณ์สำคัญของประเทศ รวมทั้งเกร็ดความรู้ต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายมารวมพิมพ์ไว้ด้วยกัน โดยจัดแบ่งเนื้อหาเป็นภาค แต่ละภาคมีเนื้อเรื่องจบบริบูรณ์ในภาคนั้น ในที่นี้ หมายถึง หนังสือชุดที่องค์การค้าของคุรุสภาจัดพิมพ์ รวม ๕๐ ภาค

แหล่งอ้างอิง หมายถึง แหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการเขียน หรือเรียบเรียงเนื้อเรื่อง ได้แก่ หนังสือ เอกสารทางราชการ จดหมายเหตุของไทยและของ ต่างประเทศ แผนที่ หนังสือพิมพ์ คำให้การ สมุดไทย ไบبلาน ศิลปจารึก รวมทั้งการสอบถาม คุย ซึ่งกล่าวอ้างอิงในเนื้อหาหรือในคานำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย